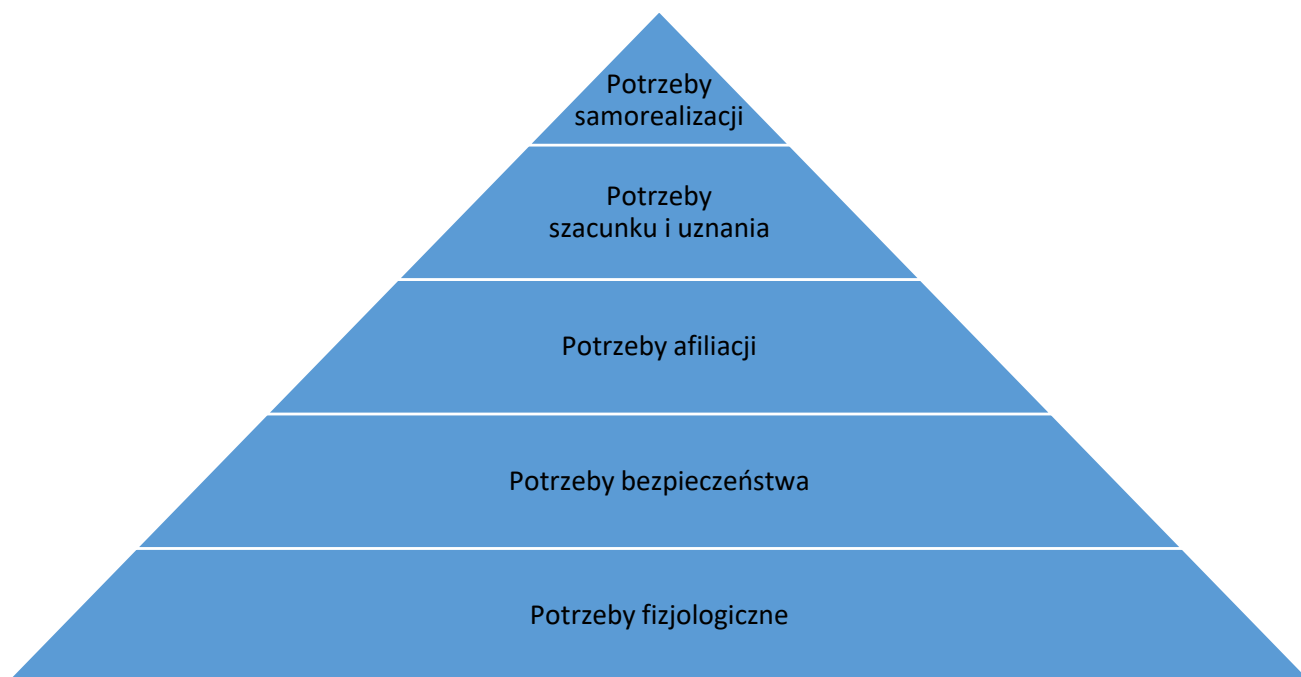


## Budżet domowy

Aby mówić o budżecie domowym i sposobie jego wydatkowania, warto spojrzeć na piramidę Masłowa. Hierarchia potrzeb Masłowa wyjaśnia, dlaczego część ludzi ma silnie wyrażoną potrzebę ciągłego samodoskonalenia się, z kolei inne osoby w ogóle nie podejmują rozważań dotyczących ich rozwoju osobistego.



Piramida potrzeb nie wskazuje jednakże wszystkich potrzeb ludzkich. Według niej człowiek podejmuje działania z gatunku potrzeb wyższego rzędu dopiero po zaspokojeniu potrzeb niższego stopnia, np. głodny nie będzie zajmować się kulturą. Na stosunek jednostki do swoich potrzeb wpływają czynniki genetyczne, środowiskowe oraz aktywność własna jednostki lub też indywidualny system bodźców i reakcji.

W literaturze przedmiotu można spotkać się z wieloma klasyfikacjami funkcji gospodarstwa domowego. Ich autorzy przyjmują różne kryteria wyróżniające, w zależności od stopnia ogólności rozważań i celu, jakiemu mają one służyć. Jedną z klasyfikacji funkcji ekonomicznych gospodarstwa domowego, opartą na analogii do faz społecznego procesu reprodukcji, zaprezentowali dwaj niemieccy ekonomiści: Gerhard Lippold i Günter Manz, którzy wyróżnili cztery funkcje ekonomiczne:

- a) **funkcję produkcyjną**, która polega na kształtowaniu i uzupełnieniu społecznego procesu produkcji,
- b) **funkcję podziału** polegającą na redystrybucji dochodów wśród członków gospodarstwa,
- c) **funkcję cyrkulacji** wyrażającą się w wymianie usług między członkami gospodarstwa,

- d) **funkcję konsumpcyjną**, która przejawia się we wspólnym użytkowaniu mieszkania i zasobów dóbr materialnych oraz organizacji indywidualnej konsumpcji członków gospodarstwa.

Powyższa klasyfikacja podkreśla złożoność ekonomicznych funkcji gospodarstwa domowego. Pomiędzy osobami tworzącymi gospodarstwo domowe występują najczęściej więzi rodzinne, z których wynikają społeczne funkcje opiekuńczo-wychowawcze. Cechą charakterystyczną gospodarstwa domowego jest powiązanie funkcji ekonomicznych i społecznych, powodujące istotne trudności w ich dokładnym wyodrębnieniu i badaniu. Biorąc pod uwagę dotychczasowe założenia, można zaproponować następujący podział czynności gospodarczych:

- a) produkcja dóbr, która polega na wytwarzaniu dóbr konsumpcyjnych gotowych do spożycia (np. artykuły żywnościowe) lub do użytkowania (np. odzież, meble),
- b) wytwarzanie usług materialnych (gotowanie, sprząatanie, majsterkowanie), które mają charakter substytucyjny w stosunku do działalności rynkowego sektora usług,
- c) wytwarzanie usług niematerialnych, czyli organizacyjnych (np. planowanie budżetu, załatwianie spraw administracyjnych),
- d) świadczenie usług rodzinno-opiekuńczych, obejmujących wszelkie prace związane z funkcjami społecznymi.

Celem gospodarstwa domowego jest maksymalizacja zaspokajania wspólnych oraz indywidualnych potrzeb jego członków. Budżet domowy to zestawienie przychodów i rozchodów (w tym głównie wydatków) w wyznaczonym przedziale czasowym w gospodarstwie domowym. Jest narzędziem efektywnie wspierającym zarządzanie finansami w gospodarstwie domowym. Budżety domowe są zwykle sporządzane w horyzoncie rocznym albo miesięcznym. Jeśli rozchody są równe przychodom, wówczas budżet ma charakter zrównoważony. Jeśli rozchody przewyższają przychody, wówczas budżet charakteryzuje się deficytem. Źródłem finansowania deficytu mogą być oszczędności lub zaciągnięte pożyczki, kredyty. Jeśli rozchody są niższe niż przychody, wówczas budżet charakteryzuje się nadwyżką, która tworzy oszczędności. Przychody i rozchody w budżecie domowym są zazwyczaj grupowane w kategorii przychodowe i wydatkowe. Do kategorii przychodowych zalicza się m.in. przychody regularne i nieregularne ze stosunku pracy, przychody z inwestycji, spadki i darowizny, wygrane i prezenty. Do rozchodów zalicza się m.in. wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe, użytkowanie mieszkania, nośniki energii, odzież i obuwie, edukację, rekreację i kulturę, zdrowie, transport, łączność. Tworząc budżet domowy, w odniesieniu do kategorii przychodowych wyznacza się cele, zaś do wydatków – limity. Istnieje wiele narzędzi wspierających monitoring budżetu domowego. Należą do nich aplikacje budżetowe oferowane przez banki w ramach pakietów z rachunkami

oszczędnościowo-rozliczeniowymi, aplikacje budżetowe na urządzenia mobilne czy internetowe agregatory informacji o wydatkach i przychodach. Szczegółowe badania statystyczne budżetów polskich gospodarstw domowych są prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny na reprezentatywnej próbie gospodarstw domowych. Ich wyniki są publikowane raz na rok.

Wspomniane wcześniej wytwarzanie usług materialnych, które mają charakter substytucyjny w stosunku do działalności rynkowego sektora usług, to prosumpcja. Prosumpcja i crowdsourcing to powiązane ze sobą koncepcje, które odnoszą się do nowej roli konsumenta we współczesnej gospodarce. Termin prosumpcja został opracowany przez wizjonera i futurystę Alvina Tofflera. Przypuszczał on, że w bliskiej przyszłości role producenta i konsumenta wymieszają się ze sobą. Będzie to rezultat z jednej strony postępującej kastomizacji, a więc oferowania produktów dopasowanych do indywidualnych upodobań każdego klienta, a z drugiej strony chęci klientów do dzielenia się swoją kreatywnością i umiejętnościami. Jednym z przykładów prosumpcji jest crowdsourcing, a więc wykorzystywanie mądrości tłumu. W niektórych okolicznościach grupa jest mądrzejsza od najmądrzejszej jednostki wchodzącej w jej skład. Tym samym można wykorzystać duże zbiorowości konsumentów do przewidywania, który produkt odniesie sukces na rynku.

Prosumpcja (gospodarność) jest to dobre narzędzie poprawiania kondycji finansowej.

a) Zalety prosumpcji:

- oszczędność pieniędzy,
- pełna kontrola nad wykonaniem dobra/usługi (kiedy i jak),
- nabywanie doświadczenia, umiejętności.

b) Wady prosumpcji:

- pochłania czas (na wykonanie dobra/usługi, a często także na nabycie odpowiedniej wiedzy i umiejętności do ich wykonania); jest to koszt utraconych możliwości,
- nie zawsze jest możliwa (potrzebne zbyt zaawansowane umiejętności, specjalistyczny sprzęt).

Podstawowymi narzędziami przy planowaniu i sterowaniu gospodarowaniem są budżet oraz budżetowanie *ex ante* (prognoza) jako część procesu planowania kosztów. Istotne elementy „dobrego” planowania budżetowego to:

a) Wystarczający (ilościowo i jakościowo) zasób danych historycznych.

Do sporządzenia planu ważne są dane za co najmniej kilka okresów wstecz (np. 6–12 miesięcy). Powinny one być dobrze opracowane, zawierające odpowiednie kategorie wydatków oraz uwzględniające specyficzne operacje. W praktyce konieczne jest ciągłe aktualizowanie budżetu.

b) Ustalenie hierarchii priorytetów wydatkowych.

Hierarchia priorytetów to ustalenie, na ile konieczne są dane wydatki. Można kierować się hierarchią podobną do piramidy Masłowa. Rozszerzanie planowanych wydatków na coraz mniej konieczne potrzeby pozwala analizować zmiany nadwyżki/niedoboru środków.

Jeśli podstawowe wydatki mają pokrycie, to nadwyżkę można przeznaczyć na:

- redukcję zobowiązań (np. nadpłatę kredytu, zwrot pożyczki),
- oszczędności/inwestycje (np. w akcje, w nieruchomości, w edukację),
- ponadpodstawowe potrzeby (np. rekreacyjne, luksusowe).

c) Identyfikacja regularności i przewidywalności.

Analiza danych historycznych ma pozwolić zidentyfikować:

- wydatki regularne (są przewidywalne same przez się, np. opłaty za mieszkanie, media) i bliskie regularnym (np. żywność, higiena),
- wydatki nieregularne, ale przewidywalne (np. przegląd techniczny auta, większe zakupy odzieży, prezenty gwiazdkowe),
- wydatki nieprzewidywalne.

d) Uwzględnienie ryzyka.

Ryzyko po stronie:

- przychodowej to głównie możliwość utraty źródła dochodu (np. zwolnienie z pracy; niezdolność do pracy z powodu wypadku),
- rozchodowej to wspomniane wydatki nieprzewidywalne (najbardziej problematyczne, wynikające np. z choroby, awarii i innych szkód itd.).

Uwzględnianie ryzyka w budżecie to:

- ujmowanie ryczałtowych wydatków, tworzenie rezerw,
- zasada ostrożności – pomijanie niepewnych przychodów, uwzględnianie niepewnych kosztów,
- rozważenie ubezpieczenia od niektórych rodzajów ryzyka.

Konsumpcja to zużywanie posiadanych dóbr w celu bezpośredniego zaspokojenia ludzkich potrzeb. Wynika ona z użyteczności konsumowanego produktu lub usługi, która może mieć też dla konsumenta charakter subiektywny i komplementarny wobec innych produktów/usług. Determinantami przesuwania konsumpcji w czasie są:

- a) dochód z kapitału – istotą oszczędzania/inwestowania jest rezygnacja z konsumpcji bieżącej dla zwiększenia konsumpcji przyszłej,
- b) rozwój usług kredytowych – powoduje odwrócenie kolejności: dawniej najpierw się „płaciło” (gromadziło oszczędności), a potem konsumowało, a teraz coraz częściej jest odwrotnie,

- c) międzypokoleniowe transfery majątkowe – obserwowane coraz częściej wyrzeczenie konsumpcyjne na rzecz dzieci lub wnuków.

Specyficzne poziomy dochodu:

- a) minimum egzystencji (m. biologiczne, m. przeżycia) to dochód pokrywający jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia; minimum to jest granicą ubóstwa skrajnego,
- b) minimum socjalne to dochód zapewniający takie warunki życiowe, by na każdym z etapów rozwoju człowieka umożliwić reprodukcję jego sił życiowych, posiadanie i wychowanie potomstwa oraz utrzymanie więzi społecznych,
- c) dochód wolny od podatku – kwota dochodu, od której nie jest naliczany podatek dochodowy,
- d) płaca minimalna – ustalana corocznie na podstawie Ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę,
- e) średnia krajowa – przeciętne miesięczne wynagrodzenie (obliczane przez GUS).

Według raportu z 2018 roku „InfoKREDYT: Oszczędzanie i Kredytowanie Polaków” sporządzonego przez Związek Banków Polskich Polacy na tle innych krajów UE mają jedną z najniższych skłonności do oszczędzania, a jeżeli już dysponują jakimiś oszczędnościami, to najczęściej lokują je raczej w pasywne formy oszczędności (charakteryzujące się wysokim bezpieczeństwem, ale też znacznie niższą stopą zwrotu). Jak wynika z badań Analizy Online przeprowadzonych w sierpniu 2018 roku, do najbardziej popularnych form oszczędzania w Polsce należy rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy (ROR) (63% wskazań). Na dalszych miejscach znalazły się polisy na życie, lokaty terminowe, gotówka, nieruchomości i książeczki oszczędnościowe a na końcu akcje, obligacje i fundusze inwestycyjne. Ubywa depozytów terminowych, czyli lokat. Przybywa zaś bieżących – głównie nieoprocentowanych lub bardzo nisko oprocentowanych depozytów (zaliczają się do nich też konta oszczędnościowe, mające oprocentowanie tylko nieco niższe od lokat, ale ich udział w tej masie jest stosunkowo nieduży). Niższe zainteresowanie lokatami bierze się z oprocentowania oferowanego przez banki, które jest stosunkowo niskie. Jeśli chodzi o najnowsze badania, komunikat CBOS pt. „Oszczędności i długi Polaków w pierwszej połowie marca” z 2020 roku, pokazuje, że w połowie marca 2020 roku, czyli przed falą zachorowań na koronawirusa, która dotkliwie wpłynęła na poziom oszczędności wielu rodzin w czasach pandemii, większość (ponad 60 procent) polskich gospodarstw domowych posiadała oszczędności, które pozwoliłyby im na utrzymanie się bez obniżania dotychczasowego poziomu życia przez co najmniej dwa miesiące.. Wynik zaprezentowany we wspomnianym badaniu to najwyższy odsetek odnotowany w historii badań budżetów domowych przez CBOS – dla porównania, 10

lat wcześniej odsetek gospodarstw domowych posiadających oszczędności w formie pieniężnej wynosił jedynie 37 procent.

Wielu Polaków utrzymuje oszczędności na zwykłym, nieoprocentowanym rachunku, uznając, że nie ma sensu interesować się zakładaniem lokat. Jednakże pomimo niewielkiego oprocentowania należy zawsze poszukiwać najlepszych ofert na rynku. Istotne jest tu zagadnienie procentu składanego. Jest to sposób oprocentowania wkładu pieniężnego polegający na tym, że odsetki za dany okres oprocentowania są doliczane do wkładu (podlegają kapitalizacji) i w ten sposób „składają się” na zysk wypracowywany w okresie następnym.

Z kolei kiedy brakuje nam środków, pierwszym krokiem powinno być poszukanie oszczędności w codziennym życiu i ograniczenie zbędnych wydatków. Sięganie po kolejne zobowiązanie finansowe to ostateczność. Jednakże jeśli mamy już jakieś zobowiązania, możemy skorzystać z kredytu konsolidacyjnego. Kredyt konsolidacyjny pozwala na scalenie kilku mniejszych zobowiązań w jedno, wydłużone w czasie i z mniejszymi ratami. Najczęściej jest on realizowany w formie kredytu hipotecznego, który charakteryzuje się zabezpieczeniem w postaci założenia hipoteki na nieruchomości kredytobiorcy. W związku z tym kredyt konsolidacyjny pozwala zazwyczaj na obniżenie ogólnych kosztów kredytowania w porównaniu z wcześniejszymi, rozdrobnionymi obciążeniami. Kredyty konsolidacyjne są długoterminowe, dlatego warto liczyć się z tym, że trzeba będzie spłacać takie zobowiązanie dużo dłużej, niż by to było w przypadku zwykłych kredytów. Innymi typami kredytów są:

- kredyt hipoteczny – może być zaciągany również w innych celach niż konsolidacja wcześniejszego zadłużenia, na przykład takich jak kupno nieruchomości;
- kredyt inwestycyjny – jest kredytem udzielanym przedsiębiorstwom w celu realizacji skonkretyzowanych planów inwestycyjnych;
- kredyt obrotowy – kredyt bankowy przeznaczony na finansowanie bieżącej działalności przedsiębiorstwa, na przykład pokrycie części kosztów zatrudnienia personelu;
- kredyt rewolwingowy – jest odnawialnym typem kredytu obrotowego, który umożliwia zaciąganie w sposób powtarzalny pożyczek do określonego w rachunku kredytowym limitu. Spłacenie zobowiązań automatycznie powoduje odnowienie limitu kredytowego.

Warto zwrócić uwagę na porównanie kredytu konsumenckiego i konsumpcyjnego. Ciekawym narzędziem internetowym są porównywarki, które odnoszą się zarówno do produktów ubezpieczeniowych, jak i produktów bankowych – oczywiście nie wskazując na konkretne rozwiązanie. Dzięki nim łatwo jest zorientować się w ofertach lokat i innych produktów bankowych. Kredyt konsumencki odnosi się do osoby, która go zaciąga,

mianowicie do konsumenta, a konsumpcyjny – do sposobu wydatkowania środków, zatem do konsumpcji. Są to dwa odmienne pojęcia. Kredyt konsumencki jest udzielany konsumentowi (osobie fizycznej, która nie prowadzi działalności gospodarczej) w kwocie nie wyższej niż 255 550 zł. Podstawowa korzyść to fakt, że konsument jest chroniony prawem. Ustawa o kredycie konsumenckim gwarantuje, że kredytodawca określi w sposób jasny, widoczny i zrozumiały informacje o: oprocentowaniu kredytu, dodatkowych opłatach, całkowitej kwocie do spłaty oraz RRSO (Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania). RRSO to całkowity koszt kredytu ponoszony przez konsumenta, wyrażony jako wartość procentowa całkowitej kwoty kredytu w stosunku rocznym. Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania pozwala klientowi na łatwiejsze porównanie ofert kredytów konsumenckich udzielanych przez banki, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK-i) oraz niebankowe instytucje pożyczkowe, ponieważ oprócz oprocentowania uwzględnia ona także pozostałe koszty kredytu (np. prowizje, opłaty, ubezpieczenie, koszty usług dodatkowych niezbędnych do uzyskania kredytu). Warto skorzystać z bezpłatnych kalkulatorów, np. [www.total.money.pl](http://www.total.money.pl), które pomagają obliczyć RRSO, nie promując żadnej konkretnej marki.

Kredytodawca musi zbadać zdolność kredytową i na tej podstawie przyznać produkt. Jest to sposób ochrony nierozsądnych kredytobiorców przed nadmiernym zadłużaniem. Można odstąpić od umowy w ciągu 14 dni od jej zawarcia bez podawania przyczyny. Można również spłacić cały kredyt lub jego część przed terminem.

Z kolei gdy zaciąga się zobowiązanie na dowolny cel, jest to kredyt konsumpcyjny. To pojęcie nie jest definiowane prawnie. Klasyfikowany jest on jako kategoria produktowa. Ten kredyt bankowy udzielany jest na określone potrzeby, a jego spłata jest indywidualnie ustalana z bankiem. Zabezpieczenia kredytu stanowią najczęściej dochody kredytobiorcy lub poręczenia innych osób, a wysokość kredytu zależy od możliwości spłaty przez osobę zaciągającą kredyt. Głównym motywem zaciągania tego typu zobowiązań nie jest tzw. życiowa konieczność, lecz chęć szybkiego dostępu do środków finansowych w celu pozyskanych środków na opłacenie bieżących wydatków, np. zakup drobnych domowych sprzętów czy remont mieszkania. Przy kredycie konsumpcyjnym nie trzeba tłumaczyć się bankowi, na co wydaje się pożyczone pieniądze. Gdyby klient decydował się na kredyt samochodowy lub hipoteczny, to wtedy wciąż będzie on kredytem konsumenckim, ale nie konsumpcyjnym.

## **Bibliografia**

Bogacka-Kisiel E. (red.), *Finanse osobiste. Zachowania – produkty – strategie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

Bogacka-Kisiel E. (red.), *Usługi finansowe w zarządzaniu finansami gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2011.

Bywalec Cz., *Ekonomika i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

Kisil A., *Finanse rodzinne. Jak tworzyć i realizować finansowe plany rodziny*, Wydawnictwo H. Bauer, Warszawa 2000.

Szafrański M., *Finansowy ninja*, Wyd. Kaveo Publishing, Warszawa 2016.

Waliszewski K., *Doradztwo finansowe w Polsce*, CeDeWu, Warszawa 2011.

Ustawa o kredycie konsumenckim z dnia 12 maja 2011 r., Dz.U. 2011 Nr 126 poz. 715 z póź. zm.

<https://finanse.rankomat.pl/poradniki/czym-jest-rrso-koszt-kredytu>

<http://www.gazetaprawna.pl/amp/1324133,zbp-stopa-oszczednosci-polakow-rosnie-ale-per-capita-wciaz-niska-na-tle-europy.html>

<https://jakoszczedzacpieniadze.pl/prosty-budzet-domowy>

<https://oszczedzanienaetacie.pl/budzet-domowy/budzet-domowy-szablon-excel>

<https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/zdrowie-psychiczne/piramida-maslowa-czyli-teoria-hierarchii-potrzeb-na-czym-polega-aa-V65R-KMsG-ikqu.html>

<https://www.rp.pl/Banki/310039925-Polacy-traca-miliardy-na-kontach-Banki-zacieraja-rece.html>

[https://www.totalmoney.pl/kredyty\\_gotowkowe](https://www.totalmoney.pl/kredyty_gotowkowe)